

E G Y E T E M

2005. június

A SZEGEDI FELSOŐOKTATÁS INFORMÁCIÓS HÁTTÉR MAGAZINJA

Egy elkötelezett kutató

Solymosi Frigyes 1931. március 30-án született Kisteleken. 1949-ben érettségizett a szegedi Piarista Gimnáziumban. Vegyész diplomát a Szegedi Tudományegyetemen szerzett 1955-ben. 1960-ban kapta meg a kémiai tudományok kandidátusa, 1967-ben a kémia tudomány doktora fokozatot. 1982-ben az MTA levelező taggá, 1990-ben rendes taggá választotta. 1992-ben választották – első magyar akadémikusként – az Academia Europaea tagjai sorába. 1993-ban Széchenyi-díjat kapott. Már a '80-as években a Magyar Tudományban számos tudománypolitikával foglalkozó írást publikált. Politikai elemzéseket 1992-től ír. A '98 májusi választás előtti egy éves időszakban, a külső közírók közül a legtöbb publicisztikát közölte a Magyar Nemzetben. Kutatóként és vendégprofesszorként több mint 8 évet töltött neves külföldi (Cambridge, Nyugat-Berlin, Liverpool, München, Austin, Paris) egyetemeken. Jelenleg az SZTE emeritus professzora és az MTA Reakciókinetikai Tanszéki Kutatócsoport kutatóprofesszora. Az amerikaiak felmérése szerint a legtöbbet hivatkozott magyarországi kémikus. A hivatkozások alapján szakterületén a 21000 kutató között a 11. helyen áll.

– A gimnázium elvégzése után vegyésznek jelentkezett. Miért pont erre a szakra esett a választása?

– Nyolc évig tanultam a Piarista Gimnáziumban. Akkoriban a gimnáziumi képzés még nyolc osztályos volt. Éppen az utolsó évben került sor az egyházi iskolák álla-

mosítására. Egészen addig paptanárok tanítottak bennünket, de az érettségit már az államosított intézményben tettük le. Anyai nagyszüleim kulákoknak minősültek, mivel nagyapámnak volt 70-80 hold földje. Viszont mivel apám jegyző volt Dorozsmán, édesanyám pedig tanítónő, még akár jó káder is lehettem volna. Az érettségi előtt a felvételi kérelem beadásánál azonban elkövettem egy hibát. A nagyszüleim Endrődön laktak, és én azt kértem, hogy oda postázzák a felvételi értesítőt. Ebből kifolyólag azonban a kádervéleményt is onnan kérték be. A lényeg az, hogy Endrődről nem küldtek rólam túl jó véleményt. Orvosnak és vegyésznek adtam be először a jelentkezésem, akkoriban ugyanis korlátozottak voltak a lehetőségek. Aki nem akart bölcsésznek menni, mert

mondjuk nem volt hozzá érzéke, annak nem maradt sok lehetősége. A jogi pálya kevésbé volt attraktív, mert túl közel állt a politikához. Maradt tehát az orvosi és a természettudományos szakok. Érdekesség, hogy a gimnáziumi osztályunkból legalább hatan lettünk vegyészek. Kémiát igazából csak hatodikban tanultunk, és egy fiatal kémikus tanárunk volt, aki akkor végezte az egyetemet. Emiatt történt az, hogy a kémia óránk elég sokszor elmaradt. Ilyenkor mi általában az udvaron futballoztunk. Ironikusan szoktam fogalmazni, hogy az elmaradt órák miatt mi nagyon megszerettük a kémiát. Az első felvételem végül is nem sikerült. Mit tehet ilyenkor az ember? Nagy szerencsém volt, hogy aktívan futballoztam. Ennek révén kaptam egy rágogó állást a kiskundorozsmai szövetség-

ban, segéd munkásként. Ez azt jelentette, hogy három hónapig három műszakban kellett dolgoznom. Amikor a dorozsmai futballcsapat megnyerte a bajnokságot és bekerült az NB III.-ba, engem át helyeztek az irodába. Az volt a teendőm, hogy a nagyon csinos szövelányok teljesítményét jegyzőkönyvezzem. Gondolhatja, hogy elég sokszor korrumpálódtam. Az első siker telenség nem vette el a kedvem, egy évvel később újra megpróbálkoztam a felvétellel. Abban az időszakban a focicsapatok vezetői elég magas pártfunkcióban voltak. A dorozsmai csapat vezetője is ilyen befolyásos ember volt, akinek köszönhetően meggyorsult a felvételi eljárásom. Így vettek fel második próbálkozásra vegyésznek. Szegeden bekerültem először a Dózsába, amely a rendőrség

II A III. évezred egyeteme

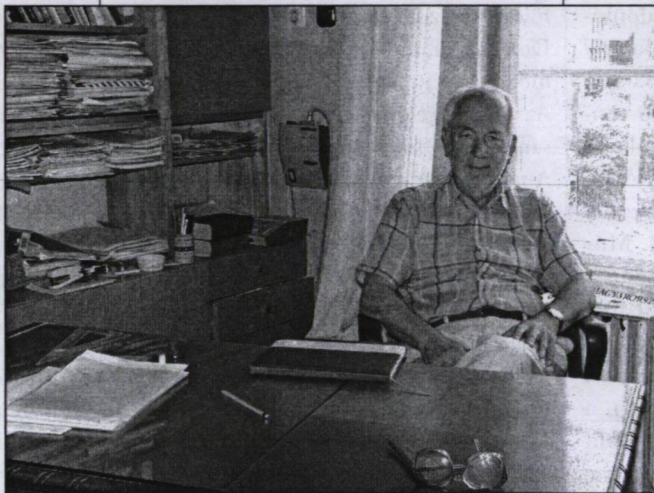
csapata volt, innen pedig a SZEOL NB I tartalékcsoportjába. Ebben az időben a futballból éltem, ezért édesanyámnak sem jelentettem túl nagy anyagi megterhelést. Nehézséget csak az időbeosztás jelentett, hogy akik az első csapatban játszottak, volt ugyan munkahelyük, de nem dolgoztak. A néhány egyetemista közül, akik játszottak a csapatban, a bölcsészek voltak jobb helyzetben. Nekik délelőtt voltak az óráik. A természettudományos szakokon tanulóknak délután gyakorlati óráik voltak. Nekem az volt a nagy szerencsém, hogy párban dolgoztunk. Az én párom egy csinos kislány volt. A gyakorlat kezdetén 2 órakor bementünk, hogy „jelen”. Ezután megbeszéltem a hölgygel, hogy ő megcsinálja a feladatokat, én pedig kerékpárra ültem és kitekerem a SZEOL pályára. Mindig elkéstem persze, és egyedül kellett futnom a befejező köröket. Amikor vége volt az edzésnek, rohantam vissza az egyetemre, és ha időben érkeztem, még tudtam is valamit csinálni. Akkoriban az volt a szokás, hogy harmadéves korukban megkérdezték az arra érdemes embereket, hogy nem akarnak-e részt venni valamilyen kutatómunkában. Engem is hivatott a Csányi adjunktus úr, aki azóta már nyugdíjas professzor. Tudni kell róla,

hogy nem volt nagy rajongója a focinak. A lényeg az, hogy egy szemüveges munkatársammal egyetemben, aki nagyon komoly kutatónak nézett ki, kettőnköt hívott be az irodájába. Én persze nagy könnyelműen megjelentem rövidnadrágban. Csányi professzor csak később vallotta be, hogy nem fűzött nagy reményeket hozzám. Úgy volt velem, hogy ez a futballista pár hétig majd itt marad, és talán addig is csinál valamit. Ez a helyiség ahol most beszélgetünk, ez volt az ő laborja. Egy nagyon kellemetlen témát kaptam feladatul, de aki sportol, az győzni is akar, és ez jellemző rám azóta is, tudományban és a sportban egyaránt. A problémát végül sikerült megoldani, méghozzá olyan sikeresen, hogy született egy tudományos dolgozat, amelyre az én nevem is rákerült. Negyedéves koromban már egy sokkal lelkesebb témát kaptam és onnantól fogva lettem én végül is megszállott kutató. Ezzel kapcsolatos érdekesség, amit mindig elmondok a külföldi barátainknak is: én harmadéves korom óta ugyancsak a helyiségben dolgozom. Először egy labor volt itt, később lett az irodám.

– *Mihez fogott a diploma megszerzése után?*

– Akkoriban még nem létezett a mai értelemben vett doktorandusz képzés. Meg lehetett szerezni a tudományok kandidátusa, majd a tudományok doktora címet. Ha az embernek szerencséje volt, felvették aspiránsnak. Ez azt jelentette, hogy három évre az államtól kapott ösztöndíjat, így nem terhelte intézménye státuszait sem. Ebben az időben az egyetemi hallgatóknak is kellett katonai szolgálatot tenni. Minden nyáron egy hónapot, majd a végzés után három hónapot töltöttünk laktanyában. Az aspiránsi felvételi vizsga Pesten zajlott egy igen komoly eljárás keretében. Öt-hat akadémikus ült az asz-

nagyon jó barátom is hívott, hogy menjek vele külföldre. Ő volt az évfolyam legokosabbja, nem feltétlenül a legkreatívabb, de mindenképp a legokosabb. Olyan ember volt, akiért most igen nagy harcot folytatnának, hogy itt maradjon az egyetemen. Lényeg az, hogy én maradtam. Biztos, hogy volt ebben a dologban valami röghöz kötöttség is, hiszen akkor még éltek a szüleim. Amikor 1962-ben, Cambridge-ben jártam, kint maradhattam volna, de akkoriban az volt a szokás, hogy az embert csak egyedül engedték külföldre. Nekem meg ugye itthon volt a családom. Az aspirántúra megszűnésével kérdésessé vált, hogy hogyan tovább. Miután megszereztem a nagydoktori címet, 1968-ban megüresedett egy tanszék az egyetemen és én megkérdeztem a rektort, hogy megpályázzam-e ezt a helyet, ő rábólintott, így megpályáztam. A párt azonban elvágtá a dolgot, még mielőtt a pályázatom a kari tanács elé került volna. Ebbe aztán belenyugodtam, én nagyon jól érzem magam kutatóként. De végül aztán még címzetes egyetemi tanár is lett belőlem. Ami a munkásságomat illeti, nem tartom magamat különösebben okosnak, de valahogy úgy alakult, hogy minden a tudományos tevékenységről, szülő hazai vagy külföldi fel-

lémérésben a magyar kémikusok között mindig az élen voltam, vagy voltunk a kollégáimmal. Amikor aztán eldörtérbe került az akadémikussá választás, az én tanítómesterem mindig javasolt a tisztségre. 1982-ben már nálunk is ismert volt egy amerikai módszer, egy ún. tudományometriai felmérés. Azt, hogy melyik kutató a jó, nagyon nehéz megállapítani. Vannak, akik remekül el tudják adni magukat kiváló kutatóknak, de vannak olyanok is, akiknek ilyen adottságaik nincsenek. Ez a tudományometriai felmérés, amely a tudományos dolgozatokat értékeli. Más, hogy ha valaki egy helyi tudományos lapban publikál valamit, vagy ha a legfontosabb amerikai folyóiratban teszi ugyanezt. Ráadásul ezekben az amerikai újságokban nem annyira lelkesedtek a Vasfüggönyön túlról érkezett dolgozatokért. Sajnos nem mondhattuk azt, hogy elnézést, mi sokkal primitívebb körülmények között dolgozunk, mint Önök. Erre az amerikaiak nem voltak tekintettel, csak azt nézték, hogy a dolgozat tartalmaz-e újdonságokat és ha igen, vajon mások is felfigyelnek-e rá. En-

– *Hogyan élte át az '56-os eseményeket?*

– Megszereztük a diplomát 1955-ben. Az évfolyamtársaim nagy része hamarosan el is hagyta az országot. Habár itt Szegeden sokkal békésebben zajlott le a forradalom, nem éreztük annyira a hatását. Egy

– *Mihez fogott a diploma megszerzése után?*

nek a felmérésnek köszönhettem végül, hogy akadémikusnak választottak. Tízen voltunk a jelöltek közül, ebből a felmérések alapján én voltam az első helyezett, mégis csupán „kapcsolt áruként” jutottam be egy olyan, egyébként rosszabb tudományos eredményekkel rendelkező, de aktív politikus-jelölt mellett.

– *Milyen jellegű kutatásokkal tett szert komolyabb, nemzetközi szintű ismertségre?*

– Kezdetben, mintegy 10 éven keresztül szilárd anyagok bomlásával, robbanásával foglalkoztunk. Szerencsénkre olyan anyagot választottunk a kutatásaink tárgyául, amelyek az ún. szilárd rakéta-hajtóanyagok egyik legfontosabb alkotóeleme. Ezt persze akkor még nem tudtuk. Ezen a területen aztán találtunk néhány olyan újítást, amely felkeltette a tudományos élet képviselőinek érdeklődését mind a nyugati, mind a keletre fekvő országokban. Abban az időben gyakran rendeztek a témával kapcsolatos konferenciákat az USA-ban. Itt még a Légierő és a Tengerészet is képviseltette magát. A kutatásaim miatt gondjaim is támadtak. Egy olyan magyar kutatót, aki az amerikai Légierő tudósaival levelezik, sokszor megkeresett a rendőrség. Ellenőrizték a leveleimet és általában hamarabb tudták, hogy hová hívnak meg a külföldi kollégák, mint jómagam. Ráadásul a barátaim be is vittek olyan titkos kutatólaboratóriumokba is, ahová szocialista országokból érkező vendéget nem szívesen engedtek be. Amire igazán büszke vagyok, hogy még Los Alamosba is meghívtak. Itt fejlesztették ki a második világháború végén az atombombát. Én már a repülőn ültem, amikor a vendéglátóm még mindig nem kapta meg az engedélyt arra, hogy ezt a kommunista országból érkező pacákot fogadja. Végül aztán beengedtek, bár semmi különös nem láttam. Beszélgettem az ottaniakkal, megtartottam az előadásomat, de már a szállásom is a bázison kívül volt. Ettől függetlenül azért itthon megjelentek nálam a megfelelő emberek, hogy megkérdezzék, mi is történt ott és hogyan. Elkövettem ekkor egy hibát. Az amerikai kollégák adtak nekem egy füzetet, amelyben össze voltak foglalva a hajtóanyagokkal kapcsolatos legújabb kísérletek eredményei. Ebben a füzetben javarészt a saját kutatási anyagunk volt benne. Ellenben – mivel az amerikaiak minden ilyen adatot bizalmasan kezelnek

– a füzetre rá volt írva, hogy „Szigorúan Titkos”. Ezek a főntről jövő valakik pedig mindig azt akarták, hogy mondjak nekik valami újítást. Én pedig buta módon odaadtam nekik ezt a füzetet, amit nagy boldogan vittek el és csak később jöttek rá, hogy ezek a saját dolgaink.

– *Hogyan került bele Ön a közéletbe?*

Olyan családban nőttem fel, ahol a politika iránt mindig érdeklődtek. A rendszerváltás után pedig én is úgy éreztem, hogy tennem kellene a közjó érdekében. Akadémikusként is óriási vitáink voltak. Legnagyobb gondunk a tudomány területén az volt, hogy a régi rendszerben a támogatás és a teljesítmény között nem volt összhang. Aki politikailag jobb helyzetben volt, vagy aktív tagja volt a pártnak, az hamarabb kapott támogatást. De ez nem jelentette azt, hogy mindegyikük kiváló tudós lett volna. El kellett érnünk azt, hogy a támogatás és a teljesítmény összhangba kerüljön. Erre akkor kerülhetett sor, amikor megjelent az említett tudományometriai módszer. A közirói tevékenység a szakma rovására sosem ment, mivel az ilyen jellegű munkáimat, a feleségem „legnagyobb öröme”, hétvégén végzem. Ez idővel a szenvedélyemmé is vált. Ugyanis aki követi a politikát, annak mindig vannak meglátásai, gondolatai, észrevételei. A közéleti tevékenységem eredménye az lett, hogy 1996-ban meghívtak, hogy legyek tagja a FIDESZ egyik tanácsadó testületének, a „Vének Tanácsának”. Tagja lettem aztán más egyéb polgári köröknek is. Köszönhető ez talán annak, hogy professzorként, akadémikusként az egyik legaktívabb köziró voltam, illetve vagyok. Az elvem az, hogy szeretve is lehet kritizálni. A politikusok viszont ezt a fajta kritikát sem nagyon kedvelik.

– *A sajtóban megjelent írásai egy kötetben összefoglalva jelentek meg. Ezek alapján meg tudná fogalmazni néhány gondolat erejéig a saját „tudománypolitikai hitvallását”?*

– A rendszerváltás előtt, ha a tehetséges fiatalok nem akartak politizálni, de mégis szerettek volna egy kicsit előbbre jutni, akkor erre a tudományos élet, ezen belül is inkább a természettudományok adtak lehetőséget. Sok kiváló ember próbált kutatóvá válni. A rendszerváltás után szélesebb lett a lehetőségek köre. Ha figyelembe vesszük a körülményeket és az

anyagi ráfordítást, a magyar tudomány helyzete más országok teljesítményéhez képest nagyon jó. Viszont a fiatalok sok más területen is próbálnak érvényesülni, és egyre kevesebben választják a tudományos pályát. A másik probléma, amit már említettem, a teljesítmény és támogatottság kérdése. Úgy érzem, minden eszközzel segíteni kell azokat az intézeteket, kutatókat, akik fontos, világszínvonalú kutatásokat végeznek. A legtöbb ország vezetése tisztában van ennek a jelentőségével és támogatják is a tudósait. Magyarországon a természettudományos témákkal foglalkozó dolgozatainknak csupán öt százaléka tartozik nemzetközi szinten is a kiváló kategóriába. A jó eredményekhez nagyon fontosak a külföldi tapasztalatok. Hazánkban már a rendszerváltás előtt is sokkal nyitottabbak voltak a határok a kutatók számára, mint a környező országokban. A fiatalokat ösztönözni kell, hogy tanulmányutakon vegyenek részt, és ebben támogatni kell őket. Van olyan országok, mint például Írország, Finnország vagy Korea, amelyek 20-30 évvel ezelőtt nem álltak sokkal jobban, mint mi. Ennek ellenére a kutatás-fejlesztésre óriási pénzeket költöttek. Sok esetben a GDP 3-4 százalékát erre fordították. Meg is lett az eredménye. Magyarországon akármennyire is küzd érte a tudományos élet, nem sikerül elérni, hogy akár csak 1 százalék fölül kerüljünk.

– *Végezetül azt szeretném megtudni, hogy ehhez az intenzív kutatómunkához és a közéleti szereplésekhez miből tud energiát meríteni, mivel tölti a szabadidejét?*

– Ahányszor csak lehetőség adódik rá, feleségemmel elmegyünk színházba. A sport már nem jön számításba. A magyar futball jelenleg olyan szinten áll, hogy a meccseket már nézni sem szeretem. Egy elkötelezett kutató amúgy is elég kevés szabadidővel rendelkezik. Ha hozzáveszem azt, hogy az én hobbim a közírás, amit a hétvégén művelek, akkor kiderül, hogy nem is igen van szabadidőm. Van egy fiam az első házasságomból és négy unokám, de ők Gyöngyösön laknak. Ha Szegeden lennének, nem írogatnék hétvégén, hanem velük foglalkoznék. Második házasságomból született lányom pedig Pesten lakik.